

MEKÂN, YER VE ŞEHİR: TÜRKİYE'DE SURİYELİ KARŞITLIĞININ KENTTEKİ GÖRÜNÜMLERİ

Space, Place and the City: The Urban Facets of Anti-Syrian Sentiments in Turkey

Cenk Saraçoğlu*
Danièle Belanger**

Öz

2018 yılı itibarıyla sayısı 3,5 milyona ulaşan Türkiye'deki Suriyeli sığınmacı nüfusunun varlığı pek çok yönüyle akademik makale ve araştırma raporları tarafından değerlendirilmiş ve meselenin önemli boyutlarından birisi olarak da Türkiye toplumunda yaygın bir Suriyeli karşıtlığının varlığına dikkat çekilmiştir. Bu makale 2016 yılında başlayan ve halen devam etmekte olan İzmir'deki etnografik bir alan çalışmasının bulgularına dayanarak söz konusu xenofobik tepkilerin ülke ölçeğindeki siyasal ve ideolojik zeminlerine dair bazı önermeler ortaya koymayı amaçlamaktadır. Buna göre özellikle cumhuriyetçi/seküler kesimler, Alevi ve Kürtler arasında Suriyeli karşıtlığı kendisini belirli anlam ve sembollerle yüklü “temsil mekânının” ve kendi yerel özgülükleriyle sahiplenilen “bir yer olarak mekânın” kaybı endişesi ile bütünleşerek ifade etmektedir. Mekân kaybı endişesinin bu her iki boyutu da Türkiye ölçeğini ilgilendiren ve son dönemlerde yoğunlaşmış siyasal ve ideolojik kaygıların ve taraflaşmaların izini taşımaktadır. Zira, Suriyeli mültecilerin kent yaşamı içerisindeki somut etkileri “Suriye ve mülteci meselesine” siyasal iktidar tarafından yansıtılmış olan İslamcı-milliyetçi ideolojik proje karşısında benimsenen tavır temelinde anlamlandırılmakta ve böylelikle de bir siyasal tavra dönüşebilmektedir. Bu durum, hem Suriye savaşı hem de mülteci meselesine İslamcı-milliyetçi ideolojik yükten arındırılmış yeni bir yaklaşımın benimsenmesinin Suriyeli mülteci karşıtlığının önlenmesinin zorunlu yapısal koşullarından biri olduğunu göstermektedir.

Anahtar Sözcükler: Suriyeli mülteciler, xenofobi, göçmen karşıtlığı, mekân, temsil mekânı, yaşanan mekân, yer, İslamcılık, milliyetçilik.

* Doç. Dr., Ankara Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Gazetecilik Bölümü, Ankara, Türkiye/ csaracoglu@ankara.edu.tr ORCID Numarası: 0000-0002-4797-4879

Assoc. Prof. Dr., Ankara University, Faculty of Communication, Department of Journalism, Ankara Turkey/ ORCID Number: 0000-0002-4797-4879

** Prof. Dr., Laval Üniversitesi, Coğrafya Bölümü, Quebec, Kanada/ danièle.belanger@ggr.ulaval.ca

Prof. Dr., Laval University, Department of Geography, Quebec, Kanada.

Geliş Tarihi / Received: 27.09.2018 - Kabul Tarihi / Accepted: 29.09.2018

Abstract

Since 2012 there have emerged an extensive scholarly literature pertaining to the socio-economic repercussions and political/legal aspects of the unprecedented inflow of Syrian asylum seekers into Turkey. The prevalence of crude anti-Syrian sentiments across Turkish society is one of the most pressing aspects of this refugee inflow that requires a careful examination. Based on an ethnographic fieldwork conducted between 2016 and 2018 in İzmir this article asserts that these anti-Syrian sentiments cannot be simply reduced to a “natural” reaction to the rapid demographic and socio-economic change instigated by a massive inflow of a “foreign” community. Instead, it argues that the longstanding anxieties about the “loss of space of representation” and the “loss of space/place” are constructive of the anti-Syrian sentiments among certain sections of society such as Alevis, Kurds and secularists. The article states that these two aspects of the loss of space has been recently politicized and intensified by the ruling Justice and Development Party (AKP)’s quest for consolidating its Islamist nationalist political project. As such, the anti-Syrian sentiments in Turkish society need to be contextualized within the recent nation-wide political and ideological contentions. The strategies as to the prevention of xenophobia in Turkey need to take into account and problematize such ideological and political underpinnings of the anti-Syrian sentiments.

Keywords: Syrian refugees, xenophobia, space, space of representation, lived space, place, Islamism, nationalism.

Giriş

2011 yılında başlayan Suriye’deki ayaklanma ve akabindeki iç savaş Türkiye’yi hem siyasal hem de toplumsal açıdan derinden etkiledi. Kendisinin de fiilen çeşitli düzeylerde dahil olduğu bu savaş, Türkiye’nin dış politikası ve bölge ülkeleriyle girdiği ilişkilerde çarpıcı değişimleri tetiklerken aynı zamanda onu yeni bir toplumsal mesele ile, Suriyeli sığınmacılar meselesi ile baş başa bıraktı. Ağustos 2018 itibariyle ülkelerini savaştan dolayı terk etmek zorunda kalan yaklaşık 6 milyon Suriyeli sığınmacının 3,5 milyonu Türkiye’nin farklı şehirlerine dağılmış halde, çoğunlukla kentsel merkezlerde yaşamlarını sürdürmeye çalışıyor (UNHCR, 2018). Türkiye’deki Suriyeliler, 2014 yılından beri devlet kurumlarının sağlık ve eğitim hizmetlerine erişimin yanı sıra belirli koşullar altında çalışma hakkına da sahip olmalarını sağlayan “geçici koruma” rejimine tâbi bir şekilde idare ediliyor. Takriben 750,000 ile 950,000 arasında Suriyeli sığınmacı tekstil, inşaat, tarım ve hizmet gibi alanlarda enformel olarak ve yerli işçilere göre daha düşük ücretlerle çalışarak dağıldıkları kentlerde yaşamlarını sürdürmeye çalışıyor (ICG, 2018; Ertan vd., 2018; Danış, 2016).¹ Türkiye için böylesine yeni bir toplumsal meselenin görülmedik bir hızla somut bir gerçeklik kazanması konu hakkında sosyal bilim araştırmalarını teşvik etti ve özellikle 2013-2018 arasında meseleyi çeşitli görünümleri üzerinden inceleyen pek çok akademik çalışma ile çeşitli kurumlarca üretilen bir dizi rapor ortaya kondu. Bu akademik çalışma ve raporlarda Suriyeli sığınmacı akışıyla birlikte Türkiye’de düzensiz göç

hareketlerine ilişkin hukuki ve idari yapının nasıl değiştiği (Memişoğlu ve Ilgıt, 2017), Suriyeli sığınmacıların resmi mülteci statüsüne sahip olmamalarından kaynaklanan hukuki anlamda belirsiz konumları ve bunun toplumsal ve ekonomik yansımaları (Baban vd., 2017), iktisadi hayat içerisindeki yerleri (İçduygu ve Diker, 2017) ve hepsiyle ilişkili olacak şekilde Türkiye’deki neoliberal ekonomik bağlamla ilişkili maruz kaldıkları prekarizasyon ve sömürü ilişkileri (Canefe, 2016; Koca, 2016; Lordoğlu ve Aslan, 2016; Şenses, 2017; Erol, 2018) ele alındı. Suriyeli sığınmacıların Türkiye iş piyasasına ve yerli halkın iktisadi koşullarına etkisine yönelik iktisadi yapısal analizler de Suriyelilerin enformel istihdamının yaygınlaşmasıyla beraber çoğaldı (Azevedo vd., 2016; Tumen, 2016; Akgündüz vd., 2016; Del Carpio ve Wagner, 2015; Duruel, 2017).

Bu rapor ve makalelerde çoğunlukla bir yan öge olarak dile getirilen meselelerden biri de Türkiye toplumunda yaygın bir şekilde kendisini gösterdiği düşünülen Suriyeli mültecilere yönelik düşmanca algı ve tutumlardır. Suriyeli mültecilere yönelik Türkiye’nin kimi şehir veya kasabalarında ortaya çıkan fiili saldırılarda, yazılı basın ve internet medyasındaki düşmanca yorumlarda ve siyasi demeç ve propaganda faaliyetlerinde açıkça ortaya çıkan bu olgunun yaygınlığı ankete dayalı bazı araştırmalar tarafından da teyit edilmiş durumda. Murat Erdoğan’ın 2014 tarihli araştırması, Türkiyeli nüfusun %73’ünün Suriyelilerin yalnızca kamplarda yaşamalarına izin verilmesi gerektiğine ve %76’sının Suriyelilerin ülkedeki uzun süreli varlığının topluma ciddi zararlar vereceğini düşündüğüne işaret ediyordu (2014: 20-34). Başka araştırmalarla da varlığı teyit edilen (Germansky vd., 2018; ICG, 2018; WFP, 2018) bu olgu siyasal iktidarın mülteci akınının ilk yıllarında benimsemiş gözüktüğü “zulüm mağdurlarına kucak açan Türkiye devleti ve toplumu” çağrısının Türkiye toplumunun önemli bir kesiminde karşılık bulmadığına delaletti (Doğanay ve Keleş, 2016; Nielsen, 2016: 102).

Bugüne kadarki akademik çalışma ve raporlar Suriyeli karşıtlığının yaygınlığını ve kimi söylemsel bileşenlerini kayıt altına alan önemli veriler sunsa da bu karşıtlığın nasıl savunulduğuna, hangi zihniyet kalıplarının içerisinde çıktığına dair sorulara tam yanıt vermedi. Bu akademik makale, İzmir’de Ekim 2016 ile Mart 2018 arasında 8 ayrı ziyaret vasıtasıyla gerçekleştirilen etnografik bir alan çalışmasının bulgularına dayanarak böyle bir boşluğu doldurmaya yönelik bazı önermeler ortaya koymaya çalışacak. Alan çalışması, Suriyeli mülteciler ile Türkiyeli nüfusun ilişkilerinin farklı boyutlarının gözlemlenebildiği İzmir’in dört bölgesini (Konak’taki Basmane ve Çankaya

muhihi, Bornova’da Işıkkent ayakkabı üreticileri sitesi, Karabağlar’a bağlı Limontepe mahallesi ve Torbalı ilçesini) içeriyor.

Makale, esas olarak yukarıda bahsi geçen anket temelli çalışmalarda ve araştırma raporlarında yaygınlığı tespit edilen Suriyeli karşıtlığının bazı görünümünü toplumsal ve siyasal bir bağlam içerisine yerleştirmeye çalışacak. Buna göre Türkiye’deki Suriyeli karşıtlığı ne *salt* hızlı bir göç ve buna bağlı demografik değişime yönelik “konjonktürel” bir tepki olarak görülebilir ne de Türkiye toplumunda kökleri tarihin derinliklerine uzanan köklü bir yabancı (ya da Arap) düşmanlığının güncel bir görünümüne indirgenebilir. Türkiye’deki Suriyeli mülteci karşıtlığı, *kimi toplumsal kesimler arasında*, AKP döneminde yoğunlaşan bazı siyasal ve ideolojik kaygılarla dolaymlanarak somut bir biçim kazanmakta ve bu dönemde ortaya çıkan ülke ölçeğindeki genel ideolojik ve siyasal taraflaşmanın izlerini de taşımaktadır. Bu açıdan Türkiye’deki Suriyeli karşıtlığını Türkler ile Suriyeliler arasındaki bir etnik/ırksal ilişkinin türevi ya da *salt* Türkiye’de “yabancılar” dair genel bir kavrayışın uzantısı olarak değerlendirmek meselenin Türkiye’deki güncel siyasal ve ideolojik süreçlerle olan bağlantısını gözden kaçırmamıza neden olabilir. Bunu söylerken, Suriyeli mülteci akınının şehirlerdeki kimi demografik ve iktisadi etkilerinin bu karşıtlığı beslediği gerçeğini dışarıda bırakıyor değiliz. Söylemek istediğimiz şey Suriyeli göçünün kent hayatındaki sonuçlarına yönelik reaksiyonun ülkedeki genel ideolojik ve siyasal taraflaşma ve gerilime özgü kaygılar, söylemsel kodlar ve kanaatlerle sarmalanarak farklı biçimler alabildiğidir. Hatta kimi örneklerde, Suriyeli karşıtlığı bu göçün somut iktisadi ve siyasal sonuçlarını gündelik yaşamda deneyimlemeyen kişilerde de keskin bir şekilde ortaya çıkabilmektedir ki bu durum Suriyeli mülteci meselesinde alınan tavrın ülke ölçeğindeki ideolojik ve siyasal belirlenimlerin etkisini mutlaka göz önüne almak gerektiğinin bir işaretidir. İzmir’de yaptığımız etnografik alan çalışması bu açıdan bu şehirden elde edilen verilerle tüm Türkiye’ye genellenebilecek bir model üretme amacı taşımaktan ziyade Suriyeli karşıtlığının kaynaklarını değerlendirirken üzerinde düşünülmesi ve değerlendirmeye alınması gereken etmenlere ve süreçlere dair önermelerde bulunmaktadır. Bu etmen ve süreçler her bir kentin özgül dinamiklerine göre farklı yoğunluklar ve ilişki biçimleri içerisinde işleyebilirler; bu makalede bunların İzmir’de nasıl işlediği gösterilmeye çalışılmıştır.

Makale, bu argümanı, Suriyeli karşıtlığına çeşitli biçimlerde eşlik eden “mekân kaybı kaygısının” izlerini İzmir’in bahsedilen dört bölgesinde sürerek geliştirmeye çalışacak. Suriyeli mültecilerin gelmesiyle çeşitli ölçeklerde mekânın (kent mekânı, mahalle mekânı, iş yeri mekânının) “bozulmaya”

yüz tuttuğu ya da bozulma tehlikesiyle karşı karşıya kaldığı, bunlara yönelik aidiyet hissini zayıfladığı ve sahip olunan mekânın başka ellere geçtiğine dair hissiyat İzmir’de yaptığımız çalışmadaki dört alanda da sabit bir öge olarak kendisini gösteriyordu. Bu açıdan, Türkiye’deki Suriyeli mülteci karşıtlığı, Batılı kapitalist ülkelerdeki göçmen karşıtlığında da mevcut olan “kaybetme” hissi ve “mağduriyet” söylemi (Salmela ve Von Scheve, 2017: 570; Clarke ve Newman, 2017: 101-116; Guibernau, 2010: 8) üzerine bina ediliyordu. Diğer yandan, görüşmecilerde ortak olarak ortaya çıkan bu “mekân kaybı kaygısı” Suriye’den gelen mültecilerin kentlerdeki yerleşim ve yaşam alanlarının genişlemesi, bunun yanında da Türkiyeli nüfusun mekânda kapladığı alanının daralması sonucunda ortaya çıkan bir “fiziksel/coğrafi mekân kaybına” yönelik bir alan mücadelesine denk düşmemektedir. Bahsedilen durum daha çok Suriyelilerin gelişimiyle mekâna atfedilen sembolik anlamın ve sahiplik hissini aşınmasına dayalı endişeler ile alakalıdır.

Bu endişe, kendisini Suriyeli sığınmacı karşıtlığıyla bütünleşerek ifade etse de onun köklerini Suriyeli mülteci akınında aramak doğru olmaz. Söz konusu mekân kaybı kaygısı, Suriye göçünü önceleyen ülke ölçeğindeki ideolojik gerilimlerle sıkıca bağlantılıdır. Suriyeli mültecilerin kentteki varlığı, son dönemlerde belirli toplumsal kesimler içinde yoğunlaşan mekânı kaybetme tehlikesinin çarpıcı alametlerinden biri olarak kodlanmaktadır. Bu açıdan, Suriyeli karşıtlığında “Suriyeliler” sadece ülke dışından gelerek şehirlerdeki yaşanılan alanı daraltan bir yabancı göçmen nüfusu değil, içeride yürüyen bir ideolojik mekân hâkimiyeti mücadelesinin bir unsuru olarak görülmektedir. Makale boyunca açılmaya çalıştığımız söz konusu ideolojik yük Türkiye’deki Suriyeli karşıtlığının bir parçası olduğundan bu karşıtlıkla mücadeleye yönelik stratejiler bu ideolojik temel göz önüne alınarak ve bunun kaynaklarıyla hesaplaşılarak geliştirilebilir. Makale, bu mekân kaybı hissini çeşitli görünümünü İzmir’in dört bölgesinde ortaya sererek Suriyeli mülteci karşıtlığının bu ideolojik zeminini ortaya çıkarmaya çalışacak.

İzmir, Suriyeli Mülteciler ve Karşılaşma Mekânları

Bu yaklaşıma dayanak teşkil eden bulguların bir araya getirildiği İzmir’deki alan çalışması Suriyeli mülteciler ile Türkiyelilerin farklı biçimlerde ilişkilendiği dört ayrı bölgede yapıldı. İzmir, Suriye’deki savaşın başladığı dönemden itibaren Yunan adalarına düzensiz geçişlerin gerçekleştiği bir şehir olması açısından Suriyeli mülteciler açısından sadece bir yerleşim mekânı değil aynı zamanda Avrupa Birliği (AB) topraklarına geçiş basamaklarından biri olmuştur. Diğer yandan Türkiye ile AB arasında 2016’da yapılan ve söz konusu geçişleri önemli ölçüde kısıtlayan geri kabul antlaşmasından

sonra İzmir daha çok mültecilerin yerleşik bir yaşam alanı olarak öne çıktı. İzmir'deki barınma masraflarının İstanbul ve Ankara kıyaslandığında daha ucuz olması, kayıt dışı çalışma olanaklarının mevcudiyeti ve Halkların Köprüsü ve Kapılar inisiyatifi gibi dayanışma ağlarının varlığı İzmir'i Suriyeli mülteciler için yaşamlarını sürdürebilecekleri bir şehir haline getiriyordu (Yıldız ve Uzgören, 2016: 196) 2018 Temmuz ayı itibariyle İzmir'de 138,150 kayıtlı Suriyeli göçmen barınmakta ve bu rakam şehrin toplam nüfusunun %3,23'üne tekabül etmektedir (GİGM, 2018). Bu açıdan İzmir halkı, Şanlıurfa, Gaziantep ve Hatay gibi Suriyeli mültecilerin toplam şehir nüfusunun %20'sini geçtiği yerleşim yerlerinde olduğu gibi hayatın her alanını etkisi altına alan ani bir demografik bir altüst oluş ile karşılaşmamıştır. Öte yandan kentin hemen her bölgesine çeşitli yoğunluklarda dağılmış olan Suriyelilerin ayrı bir "cemaat" olarak varlığı kentin gündelik hayatında ayırt edilebilir düzeydedir. Örneğin, Konak'a bağlı Basmane, Kadifekale ve Agora gibi alanlarda Suriyeli sığınmacı nüfusu, yoğunluğu itibariyle, bu alanların etnik kompozisyonunda ve gündelik iktisadi hayatında gözle görülür bir değişim yaratmış durumdadır. Suriyeli mültecilerin Türkiyeli işçilere nazaran daha düşük ücretlerle ve enformel olarak istihdam edildiği tekstil ve gelinlik atölyelerinde, ayakkabı ve deri imalat sektöründe ve kentin Torbalı gibi tarım ve sanayi hinterlandını oluşturan yakın ilçelerinde işgücü yapısı ve emek süreçleri açısından hissedilir değişimler söz konusudur.

Makaleye temel teşkil eden alan çalışması Suriyeli sığınmacılar ile yerli halkın farklı bağlamlardaki ilişki ve temaslarını yakalamayı amaçlayan dört muhitte yapıldı ve toplamda 78 Türkiyeli görüşmeciyi içerdi. Bu muhitlerden ilki, 400-600 TL arasında değişen nispeten ucuz kira bedelleriyle daha çok yoksul Suriyelilerin ekseriyetle bakımsız ve sağlıksız evlere yerleştiği Basmane bölgesini içeriyor. Basmane'nin, Suriyelilerin hizmet sektöründe yan da tekstil/gelinlik atölyelerinde iş bulma şansı yakalayabildiği Çankaya ve Kemeraltı gibi ticari merkezlere yakın olması buradaki yoğunlaşmanın nedenlerinden birisini teşkil ediyor . Anafartalar Caddesi'nde yoğunlaşmış Arapça tabelalı dükkanların varlığının da göstereceği gibi Basmane aynı zamanda, Suriyeli esnafın daha çok yine Suriyeli müşteri kitlesini hedef aldığı küçük bir "çarşı" konumunda. Türk ve Kürt küçük esnafın da burada uzun süredir faaliyet gösterdiği ve kendilerine has bir müşteri kitlesine ve sosyal ilişkiler ağına sahip olduğu düşünüldüğünde Basmane'nin Suriyeli mülteciler ile İzmir'in görece yerleşik nüfusunun bir karşılaşma ve temas noktası haline geldiği söylenebilir. Bu bölgedeki çalışma Basmane'deki dönüşümün tanığı olmuş Türkiyeli küçük esnaf yanında geçici Suriyeli işçi istihdamının yoğun

olduğu Basmane’ye yakın Çankaya’daki tekstil ve gelinlik atölyelerinin sahipleriyle görüşmeleri içerdi.

Alan çalışmasını icra ettiğimiz ikinci bölge olan Karabağlar’a bağlı Limontepe ise düşük gelirli Kürt, Türk ve Alevi emekçi nüfusun yaşadığı eski bir gecekondu mahallesi. Mahalle muhtarından aldığımız bilgiye göre, 2016 itibariyle Limontepe’ye 80 haneden oluşan 600 civarında önemli bir kısmı tekstil atölyelerinde çalışan Suriyeli sığınmacı yerleşmiş durumda. Limontepe bize çeşitli kesimlerden dar gelirli Türkiyeli nüfusla Suriyeli mültecilerin ilişkilerini gözleme ve onlardaki Suriyeli algısını değerlendirme fırsatı verdi.

Üçüncü bölge olan Bornova’ya bağlı Işıkkent ayakkabıcılar sitesi ise ayakkabı firmalarından siparişle iş alan, taşeron imalat ve deri atölyelerinde Ayakkabı İşçileri Derneği’nden aldığımız bilgiye göre yaklaşık 10,000 Kürt ve Türk işçinin iş sürecinin farklı kademelerinde (atölye sahipliği, ustalık, kalfalık) istihdam edildiği bir iş ve üretim merkezi konumunda. 2011 yılından itibaren Suriyeli işçilerin düşük ücretler ile saya atölyelerinde istihdam ediliyor olması burada uzun süredir çalışmakta olan Türk ve Kürt işçilerin gerçek ücretlerinde kayda değer bir aşınma yaratmış durumda. Işıkkent, Suriyeli mülteci akının Türkiyeli işçiler üzerinde yarattığı ekonomik etkinin ve bununla ilişkili Suriyeli algısının açıklıkla gözlemlenebileceği bir muhit özelliği taşıyor.

İzmir’e karayolu ile 46 km uzaklıkta bulunan ve İzmir’den metro ile ulaşımın mümkün olduğu 150,000 nüfuslu Torbalı ise hem emek-yoğun üretim yapan sanayi işletmelerinin hem de mevsimlik tarım işçisi istihdam eden geniş tarımsal üretim alanlarının bulunduğu bir başka ticaret ve üretim merkezi konumunda. Sanayi ve tarımdaki iş olanakları ilçeye Torbalı Nüfus İdaresi’nin rakamlarına göre, 2017 itibariyle 10,000 civarında Suriyeli sığınmacıyı çekmiş durumda. Torbalı aynı zamanda ilçenin daha çok belirli bir bölgesinde yoğunlaşmış Kürt nüfusunu barındırması itibariyle Suriyeli mülteciler ile Türkiyeli nüfusun farklı kesimlerinin ilişkilerini gözlemek açısından elverişli özellikler arz ediyor. Görüşmelerin katılımcıları, her bir bölgenin yukarıda belirtilen yapısal özelliklerinin Suriyeli karşıtlığı üzerindeki muhtemel yansımalarını kavramayı mümkün kılacak profildeki insanlar arasından seçilmeye çalışıldı. Görüşmeler, katılımcıların yalnızca kişisel konum ve kanaatlerini sorgulamaya yönelik değil aynı zamanda yaşamlarını geçirdikleri mekanların içerdiği toplumsal ilişki ağlarına yönelik çıkarımlarda bulunmayı mümkün kılacak sorular üzerinden ilerledi. Bu açıdan her bir görüşmecinin aktardığı bilgiler,

kendisinden sonra yapılacak görüşmecilerin kimlerle, nerede ve hangi yeni sorular üzerinden yapılacağını önemli ölçüde şekillendirdi.

İzmir'in bu muhitlerinde yürütülen alan çalışması “mekân kaybı” kaygısı ile Suriyeli karşıtlığı ilişkisinin iki ayrı görünümünü ortaya koyabileceğimiz veriler sağladı. Bunlardan birincisi Henri Lefebvre'in kavrama verdiği içerik itibarıyla “temsil mekânının” kaybı endişesidir. Bu endişe, bir bütün olarak İzmir'i ya da onun belirli bir mahallini köklü seküler yaşam pratikleriyle özdeşleştirerek, Suriyeli mültecilerin bu şehir ya da mekân tahayyülüne/temsiline tehdit oluşturduğu düşüncesinden beslenir. İkincisi ise “bir ‘yer’ (place) olarak mekânın kaybı” endişesidir. Burada da Suriyeli mülteciler; kullanıcıların yıllar içerisinde çeşitli pratiklerle işleyip kendilerine mal ettikleri, sahiplendikleri yani bir “yere” dönüştürdükleri mekâna yönelik bir tehdit olarak algılanmak suretiyle hedef tahtasına yerleştirilir.

“Temsil Mekânının” Kaybı ve Suriyeli Karşıtlığı

İzmir modern Türkiye tarihinin kültürel ve siyasal hayatında hiçbir zaman sadece büyük bir metropol veya bir ekonomik-ticari merkez olmak gibi nesnel özellikleri üzerinden anlandırılmadı. Şehrin sahip olduğu kimi tarihsel, kültürel ve demografik özellikler, ülkenin içinde bulunduğu siyasal, ideolojik ve kültürel ortamla ilişkili özel anlamlarla işlendi ve İzmir ve İzmirlilik ona yüklenen bu anlamlar üzerinden tahayyül edildi (Demirtaş-Milz, 2010). İzmir'in bu “özel” niteliğinin Türkiye'de İslamcı söylemin yükselişinin yeni bir evresini teşkil eden AKP dönemi boyunca daha da öne çıktığı söylenebilir. Zira İzmir, öteden beri kendisiyle özdeşleştirilen cumhuriyetin kuruluş felsefesinin idealleştirdiği çağdaş yaşam tarzının ve seküler toplumsal pratiklerin mekânı olarak AKP dönemi boyunca bu partinin İslami muhafazakar toplum ideali için bir anomali teşkil eden, ona meydan okuyan bir mekân olarak tahayyül ve temsil edildi. Ankara ve İstanbul'un tersine 2002'den beri yapılan genel ve yerel seçimlerde ve referandum oylamalarında şehrin ağırlıklı nüfusunun sekülerizmin siyasal hayattaki temsilcisi olarak bilinen Cumhuriyet Halk Partisi (CHP)'den yana bir oy verme davranışı içerisinde olması bu temsile olgusal bir temel kazandırarak, onu perçinledi. Bu açıdan bir bütün olarak İzmir'in, Lefebvre'in kavramsal üçlemesine başvuracak olursak bir “temsil mekânı” veya bir “yaşanılan mekân” olarak bu şehre ilişkin “ortak duyunun” sabit birer parçası haline gelmiş seküler ve çağdaş yaşam tarzına ilişkin imge ve sembollerle yüklü olduğu söylenebilir.

Mekân temsilleri (tasarlanan mekân), mekânsal pratikler (algılanan mekân) ve temsil mekânları (yaşanan mekân) olmak üzere birbirini aynı anda dışlamayan

üç farklı mekân tasavvurunun varlığından bahseden Lefebvre (1991: 33) için bunların üçüncüsü yani temsil mekânı “kullanıcıları ya da içine yerleşmiş olanlar tarafından onunla ilişkilendirilmiş imgeler ve semboller aracılığıyla yaşanan mekândır” (1991: 39). İzmir, burada yaptığımız alan çalışmasında da baskın bir şekilde ortaya çıktığı gibi, içinde yaşayanlar tarafından ona uzun zamandır yüklenmiş olan bu “seküler ve çağdaş şehir yaşamı” imgesi aracılığıyla deneyimlenen bir şehirdir; bu haliyle Türkiye’de sekülerizmin “temsil mekânı” ya da “yaşanan mekânıdır”.

Seküler yaşamın temsili mekânı olarak İzmir’in bu özelliğini yitirmesi, İzmir’in bu imgeyi artık temsil edemeyecek duruma gelmesi endişesi, Suriyeli mültecilerin şehre gelmesinden itibaren ortaya çıkmış değildir. Ancak, şehirde yaptığımız görüşmelerin bir kısmında Suriyeli mültecilere yönelik tahayyülün ve karşıtlığın bu endişe üzerinden biçimlendiğini gözlemledik. Basmane esnafının ve civar semtlerde yaşayan çeşitli sınıfsal kesimlerden erkeklerin uğrak bir sosyalleşme mekânı olan Anafartalar Caddesi’ndeki bir kahvehanede yaptığımız 6 görüşmede Suriyeli sığınmacılara yönelik sosyal ve yazılı medyada sıklıkla görülebilen bazı kalıp-yargılar bariz şekilde kendisini gösteriyordu: kendilerinin ödedikleri vergilerle Suriyelilere devletin yardım yapmasının haksızlık olduğu, Suriyelilerin üniversitelere sınavsız girebildikleri, hastane sıralarında onlara öncelik tanındığı gibi çoğunluğu yanlış bilgi ve tevatüre dayalı kanaatler kendileri için biçtikleri “mağdur” konumunun birer bileşeni olarak öne çıkıyordu. (Bu mağduriyet algısı, alan çalışması sürecinde konuştuğumuz çalışan görüşmecilerin hemen hepsinde benzer sözcüklerle dile getirildi).

Öte yandan Basmane’de yaptığımız görüşmelerde bu yaygın kalıp-yargıların ötesine geçen ve buradaki Suriyeli karşıtlığının yapıcı bir ögesi haline gelmiş olan bir “mekân kaybı” kaygısı da söz konusuydu. Görüşmeciler için Suriyeliler yalnızca birer “iktisadi” tehdit değil aynı zamanda İzmir’deki toplumsal hayatın yerleşik özelliklerine yönelik bir tehdit arz ediyordu. Sıklıkla uğradıkları caddenin Suriyeli sığınmacıların ekonomik faaliyet yürüttükleri ve günlük kat ettikleri bir merkeze dönüşmesi bu görüşmeciler için İzmir’in “modern ve serbest” imgesiyle uyumsuzdu. Bir görüşmeci İzmir’in “demokrat ve cumhuriyetçi” bir yer olduğunu, aslında burada her görüşten ve her yerden insana saygı duyulduğunu, fakat Suriyelilerin buranın “yapısına” tamamen zıt bir görünümde olduklarından buraya uyum sağlayamayacaklarını dile getiriyor ve daha fazla Suriyeli gelmesi ve onlara vatandaşlık verilmesi halinde İzmir’in bu özelliklerinin yiteceğinden dem vuruyordu. Bir başkası, Suriyeli mültecilerin hükümet tarafından İzmir gibi

yerlerin yapısını bozmak için özellikle getirildiğini savunuyordu. Anafartalar Caddesi'ndeki dükkan camlarında gördükleri Arap harfleri ve sokaktan gelip geçen mülteci kadınların giysileri görüşmeciler tarafından hükümeti sorumlu tuttıkları bilinçli bir İslamileştirme politikasının yansıması olarak işaret ediliyordu.

Torbalı'da CHP siyasetini desteklediklerini söyleyen çeşitli mesleklerden orta gelir seviyesinde 8 kadınla yaptığımız odak grubu çalışmasında da benzer bir “mekân kaybı” endişesi baskın bir şekilde kendisini gösteriyordu. Görüştüğümüz kadınların bir kısmı, “asfaltın diğer tarafı” olarak tarif ettikleri Kürt mahallelerine yerleşen Suriyeli mültecilerle gündelik hayatta yoğun bir temas ve hatta karşılaşma yaşamadıkları halde onları bir “seküler ve çağdaş yaşam” mekânı olarak tasavvur ettikleri İzmir'e ve Torbalı'ya yönelik bir tehdit olarak görüyorlardı.

Benim oğlum İngiltere'de yaşıyor. Geldi, bana dedi ki: “anne artık siz burada yaşamayın” dedi. “Buranın potansiyeli çok değişmiş, insan potansiyeli.” dedi. Mesela yirmi sene evvel gece sokağa çıkılıyordu, şimdi sokağa çıkmaya korkuyorum. Biz eskiden gece sokakta oynardık çocukken. Şimdi ben komşuya inmeye korkuyorum gece. Bir de burası Türkiye. Biz geçen gün durakta, gidecektik İzmir'e. Gidemedik, geri döndük. Madem Türkiye'de yaşıyorsunuz, ben Arabistan'a gittiğimde böyle gezebiliyor muyum? Koca koca sakallı adamlar dolmuş şalvarlı giyimleriyle. Beyaz elbiseler, şalvarlar, sakallar... Kafalarında fesleri... Ben Arabistan'a gittiğimde beni böyle gezdirirler mi? Mümkün değil. Onların da buraya uymaları lazım ama uyum sağlayamazlar.

Eski bir gecekondu mahallesi olan Limontepe'deki bazı görüşmelerimiz “temsil mekânının kaybı” kaygısının, yukarıdaki ifadelerin kafalarda canlandırabileceği kentli orta sınıf Kemalist” kesimle sınırlı olmadığını gösteriyordu. Burada görüştüğümüz dar gelirli bir kadın işçi, gündelik temas içerisinde olduğunu söylediği Limontepe'deki Suriyelilerin “yaşam tarzı itibarıyla” İzmir'in kent mekânına yönelik bir tehdit oluşturması konusunda Torbalı'daki kadınlar ile hemfikirdi. Eskiden mahalle sakinlerinin beraberce vakit geçirdiği bir yer olarak tarif ettiği evinin yakınındaki parkın artık İslami giyim tarzına uygun kıyafetlerle Suriyelilerin dolaştığı bir yere dönüştüğünü, küçük kız çocuklarının bile bu giyim tarzında olmasının kendisini rahatsız ettiğini ve bu yüzden de bu mekânın kendisi için eski anlamını yitirdiğinden

yakınıyordu. Diğer yandan bu kadın için Suriyeli sığınmacıların bu görüntüsü İzmir’in seküler yaşam tarzıyla uyumsuz bir kültürün “nüfuzu” dışında Suriye’deki radikal İslamcı grupların anlayışının Türkiye’ye taşınması anlamına geliyor ve bu açıdan bilinçli bir İslamileştirme politikasının parçası olarak görülüyordu.

“Temsil mekânının kaybı” endişesinin toplumun farklı kesimlerindeki yaygınlığı, bu endişenin Suriyeli karşıtlığının yapıcı unsurlarından biri olarak hesaba katılması gerektiğini gösteriyor. Mekân kaybı endişesi ile Suriyeli karşıtlığı arasındaki ilişkiyi irdelemek bu karşıtlığın “dışarıdan gelen bir topluluğa” gösterilen bir reaksiyon olmakla sınırlı kalmadığını, Suriyeli nüfusla girilen güncel ilişkileri aşan bir ideolojik ve siyasal temele sahip olduğunu göstermek açısından önemlidir. Zira görüşmecilerin önemli bir kısmı yukarıda Suriyeliler özelinde sunduğumuz “mekânın” İslamleşmesine yönelik örneklerini, salt Suriyelilerin kentteki varlığıyla sınırlı tutmuyor, eğitim müfredatındaki değişiklikler, cemaat örgütlenmelerinin öne çıkması ve siyasal söylemde dinsel referansların daha aleni bir şekilde kullanılması gibi İslamcılışmanın göstergelerine (Kaya, 2015) yönelik örneklerle birleştiriyorlardı. Bu açıdan, toplumun belirli kesimlerinin Suriyeli mültecilere yönelik algısını, siyasal iktidarın İslamcı politikalarına karşı uzun süredir mevcut olduğu anlaşılan derin bir şüphecilik ve endişeden bağımsız düşünmek mümkün değildir.

Gerek iktidar partisi AKP’nin gerekse de onun karşıt konumunda varsayılan CHP’nin Suriyeli mülteci meselesini siyasal alana taşıma biçimleri “temsil mekânının kaybı endişesinin” ve mülteci karşıtlığının bu siyasal ve ideolojik zeminini iyiden iyiye sağlamlaştıran kritik bir etmen olarak ele alınmalıdır. AKP iktidarının 2011’de başlayan Suriye iç savaşında benimsediği pozisyon ile onun mülteci politikası ve söylemi arasında sıkı bir bağ bulunuyor. Savaşın başlangıcından itibaren bu partinin Suriye’deki muhalefete ve içinde İslamcı unsurların ağırlık kazandığı Özgür Suriye Ordusu’na verdiği destek onun İslamcı-milliyetçi toplum tahayyülü ve dış politika anlayışının yeniden üretildiği ve sınandığı bir süreci başlattı(Saraçoğlu, 2018). Bu yeni millet ve toplum tasarısının en önemli iddiası milli kimliğin, cumhuriyet tarihi boyunca yapıldığı gibi Osmanlı İmparatorluğu geçmişinin reddiyesi üzerine kurulamayacağı, tersine imparatorluk geçmişinin ve onun dünya hakimiyeti anlayışının sahiplenilmesiyle gerçek anlamına kavuşacağıydı (Bakıner, 2015; Ergin ve Karakaya, 2018). Bu anlayışa göre, modern cumhuriyet öncesinde Osmanlı İmparatorluğu’nun bir parçası olan Suriye, AKP tarafından bu imparatorluğun bir varisi olarak tasavvur edilen Türkiye devletinin “jeo-

kültürel havzasının” ve onun doğal bir ideolojik yayılma sahasının içerisinde yer alıyordu (Saraçoğlu, 2015). Siyasal iktidarın Suriye’deki ayaklanma ve iç savaş akabinde Türkiye’ye gelen sığınmacılara yönelik olarak geliştirdiği söylem bu genel Ortadoğu yaklaşımının bir uzantısı olarak görülebilir. Mülteci meselesinde sıklıkla dile getirilen eski Osmanlı toprağı bir coğrafyadan gelen zor durumdaki Müslümanlara yardım eli uzatmanın İslam inancının ve büyük millet olmanın bir sorumluluğı olduğu söylemi temelde Ortadoğu’nun bütünü için benimsenen İslami-milliyetçi yaklaşımın bir yansımasıdır (Çevik ve Sevin, 2017: 402; Korkut, 2016: 2; Polat, 2018). Bu söylem bir yandan ülkedeki Suriyelileri salt dinsel kimliklerine sıkıştırarak onları türdeş bir Müslüman cemaat olarak kodlarken, Türkiye’de yaşayanları da İslami milliyetçi bir içerikle donatılmış bir millet tasavvurunun parçası olmaya ve buna uygun bir misyon edinmeye çağırıyordu. Bu misyon “ensar ruhunun” bir parçası olmak şeklinde İslami sembolizme ait ifadelerle tarif edildi (Kaya, 2016: 7).

Pek çok seçim sürecinin de gösterdiği üzere, AKP’nin inşa etmeye çalıştığı bu yeni millet anlayışının ve buna eşlik eden dış politikanın ülke nüfusunun önemli bir kısmında bir karşılık bulmadığı (Hale, 2015), tersine bu kesimlerde cumhuriyetçi ve seküler duyarlılıklardan kaynaklı bir tedirginlik ve tepki yarattığı söylenebilir. Bu açıdan, bahsettiğimiz temsil mekânının kaybı kaygısının ve bundan beslenen Suriyeli karşıtlığının gelişiminde Suriyeli mültecilerin siyasal iktidar tarafından dinsel anlamda türdeş bir topluluk olarak yansıtılmasının payı göz ardı edilmemelidir. Zira kimi Suriyeli karşıtı toplumsal kesimlerdeki “İslami gündemin bir taşıyıcısı” olarak Suriyeli algısı, siyasal iktidarın kamuoyuna yönelik olarak kullandığı söylem içinde biçimlendirdiği Suriyeli mülteci profili ile uyumludur.

Bunun karşısında, İslamcı milliyetçi anlayışa yönelik toplumsal itirazın siyasal alandaki temsilcisi iddiasındaki CHP’nin Suriyeli karşıtlığına genel başkanlık düzeyinde “onay sunan” bir konumda olduğunu belirtmek gerekir. Kimi CHP temsilcilerinin Suriyelilere yönelik klişeleşmiş tasvir ve tevatürleri siyasal söylemlerinde kullanmaları ve Suriyelilerin geri gönderilmesini bir seçim vaadi olarak tekrarlamaları Suriyeli düşmanlığının yaygınlaşmasını mümkün kılan ideolojik zemini daha da sağlamlaştıran bir etmen olarak düşünülmeli. Bu açıdan bugün Türkiye’de “temsil mekânının kaybı endişesi” ve Suriyeli düşmanlığı arasındaki bağlantıyı kıracak ideolojik girdiler sunan güçlü bir siyasal aktör bulunmamaktadır. Suriyeli düşmanlığının hiçbir siyasal doğruculuk filtresinden geçmeksizin kamusal alanda en kaba haliyle dolaşımında olabilmemesinin arkasında kendisini besleyen ideolojik kanalların payını göz önüne almak gerekir.

Bir Yer Olarak Mekân’ın Kaybı ve Suriyeli Karşıtlığı

“Mekân” ve “yer” ayrımı ve ilişkisi, kent sosyolojisi ve eleştirel coğrafya alanında özellikle Doreen Massey (1994), John Agnew (2014) ve Andy Merrifield (1993) gibi isimlerin tartışmaları üzerinden özellikle 1980’li yıllardan itibaren günümüz kentsel ve toplumsal ilişkilerini anlamaya yönelik bir analitik araç olarak kullanıldı. Bu tartışmalarda “yer”; kullanıcılarının kendi aralarındaki toplumsal ilişkilerin oluşturduğu kalıplarla, bunun belleğiyle ve buna eşlik eden sembollerle içi doldurulan mekâna denk düşer. Kendi dışındaki ulusal ya da küresel ölçekteki dinamikleri içeriyor olsa bile (Massey, 1994:146-157) ayırt edilebilir bir özgülüğe sahip mekân olarak yer, hem kullanıcıları hem de “dışarıdakiler” tarafından, içerideki kodlarına ve kurallarına tam olarak “orada yaşayanların” hakim olabildiği ve bu yüzden onların aidiyet ilişkisi geliştirebileceği korunaklı bir alan olarak algılanır. Bu anlamıyla “yer” elbette statik bir kimliğe sahip değildir; onun kime ait olduğu ve ayırt edici niteliklerinin nasıl tarif edilmesi gerektiği bir toplumsal mücadelenin alanıdır (Massey,1995: 188-190). Bu açıdan mekân üzerinde oranın “kimin yeri” olduğuna dair bir mücadele söz konusudur. Bu haliyle “yer”, hem bu mücadelelerin tarihinin izlenebileceği nesnel bir uzam hem de onu kendisine mal etmek isteyenlerin tahayyülündeki öznel bir tasarımdır; ve bu ikisi arasında diyalektik bir ilişki söz konusudur (Merrifield, 1993). İzmir’in dört farklı bölgesinde yaptığımız alan çalışması, içinde yaşayanların kendi ilişki ve pratiklerinin birikimine referansla sahiplendikleri “yeri” kaybetme endişesinin Suriyeli karşıtlığının önemli unsurlarından birisi olarak hesaba katılması gerektiğini gösterdi. Belirli ortak yaşam pratikleri ve dayanışma ilişkileri ile önceki kullanıcıların kendilerine mal ettikleri ve “içerisi” olarak kabullendikleri kentteki mahalle ya da iş yeri alanlarında görülen bu “yeri kaybetme endişesi” mültecilerin gelmesiyle yoktan var olmuş değildir; Türkiye’deki genel siyasal ve iktisadi süreçlerin içerisinden çıkmış gözükmektedir. Öte yandan Suriyeli mültecilerin şehirdeki varlığının anlamlandırılmasında ve mülteci düşmanlığının bazı kodlarının biçimlenmesinde halihazırda var olan bu endişe önemli bir rol oynamaktadır. Bir önceki kısımda Suriyelilerin ve Kürtlerin yaşamakta olduğu mahalleyi “asfaltın öbür yanı” olarak kodlayan Torbalı’daki görüşmecilerin “temsil mekânının kaybı” endişesiyle birleşmiş Suriyeli karşıtlığından bahsetmiştik. Onların işaret ettikleri yerde, yani asfaltın öbür yanı olarak adlandırılan Atatürk Mahallesi’nde artık Suriyeli mültecilerle ortak yaşam alanlarını paylaşmakta olan birisi genç bir öğrenci, diğer üçü esnaf olan Kürt görüşmeciyle yaptığımız dört kişilik odak grup mülakatında ise “bir yer olarak mekân kaybı endişesi” kendisini ortaya çıkarıyordu. Görüşmeciler arasındaki genç öğrenci yaşadığı mahalledeki Suriyeli sığınmacıların bir toplumsal gerilim konusu haline

geldiğini ifade etse de bunu daha çok Türkiye’deki toplumsal ve siyasal süreçler içerisinde bağlandırmaya çalışıyor ve “ırkçılıktan” bağımsız, enternasyonalist vurgulara sahip özel olarak dikkatli bir dil kullanmaya gayret ediyordu. Ona eşlik eden ve kendisi gibi Kürt hareketini aktif bir şekilde destekleyen diğer görüşmeciler ise Suriyelilerin kendi mahallelerindeki varlıkları konusunda ikircikli bir tutuma sahiptiler. Bir yandan 1980 ve 1990’lı yıllar boyunca Türkiye’nin batı illerine göç etmek zorunda kalan yerinden edilmiş Kürt nüfusunun deneyimlerine göndermede bulunarak Suriyelilerin yaşam koşullarına dair empatik bir tutum takınmaya çalışıyorlardı. Diğer yandan ise “asfaltın diğer yanından ayrı” kendi yaşam pratikleri, etno-kültürel ortaklıkları ve normlarıyla ayrı bir topluluk olarak tutunmuş gözüktükleri mahallelerinin Suriyelilerin gelmesiyle tehlike altında olduğuna dair bir endişeyi dile getiriyorlardı. Görüşme yaptığımız dönemde mahalledeki Suriyeli Kürtler Suriye’ye döndükleri için ayrılmışlar ve mahallede ağırlıklı olarak Suriyeli Arap sığınmacılar kalmıştı.² Kira bedelleri açısından kendileri için en elverişli koşulları Atatürk Mahallesi’nde bulabilen sığınmacılar, burada yaşayan görüşmeciler tarafından muhitteki egemen Kürt etnopolitik varoluşuna rakip ve benimsedikleri bu “yeri” bozan ayrı bir kültürel ve politik cemaat olarak görülüyorlardı.

İlk geldiklerinde çok problem yoktu. Zamanla uyuşturucu filan arttı. Kızlarını filan sattıkları söyleniyor. Çok ileri gittiler.

....

Erkekleri bir araya gelince kabile gibi hareket ediyorlar. Ne zaman bunların gençleri 10-15 kişilik grup şeklinde bir araya gelseler 2-3 tane buranın insanını görüp saldırıyorlar...

....

Genellikle bu İslamcı örgütlerin yandaşları geliyor bize. Diğer kesim Rojava’da zaten. Bir taraf aydıncı ama diğer taraf görgüsüz, asalak yaşamayı seven bir tip.

....

Ben yoldan geçerken evim iki yüz üç yüz metre ileride. Hangisini görsem geriliyorum. Bazıları Türkçe bilmiyor ben de Arapça bilmiyorum. Kürtçe konuşanla konuşabiliyoruz. Biz birbirimize derdimizi anlatamıyoruz... Bunların yüzde 85’i aşırı dinci, IŞİD’liler var.

Suriyeli sığınmacıların sabit bir İslamcı kimlikle etnopolitik rakip olarak “yer olarak mekânın” kaybı endişesinin konusu olması Kürtlerin yoğun yaşadığı yerleşim yerleriyle sınırlı değil. Limontepe’de konuştuğumuz bazı Alevi görüşmeciler de benzer bir kaygıyı mahalledeki kendi yaşam alanlarına göndermede bulunarak dile getirmişlerdi. Torbalı’daki bir belediye çalışanı, her ne kadar kendi yaşam alanında Suriyeli mültecilerle yoğun bir gündelik temasa sahip olmasa da Suriyeli mültecilerin Türkiye’deki Dersim ve Elbistan gibi bazı Alevi yerleşim yerlerine yakın bölgelere özellikle yerleştirildiği kanaatindeydi.

Daha önce galiba şöyle bir yol denendi; ufak yerlerde boş devlet hazine arazilerine bunları yerleştirip yerleşke açmaya çalıştılar ama dediğim gibi yine hükümet tutup özellikle Alevi bölgelere yerleştirmeye çalıştılar. Ters olan bölgelere, yani daha önce Dersim, yani bu da sıkıntı yarattı zaten. Örneğin Kahramanmaraş, Elbistan bölgesinde yapıldı, çok büyük eylemlere mahal verdiler. Yani çözümü; kesinlikle kayıt içi olacak hepsi. Yarın eğer bu savaş biterse ülkeden defolup gitmeleri lazım. Çünkü hiçbir şekilde ülkeye faydaları yok.

...

Bunlar hiçbir yere kendilerini uyarlayamadılar. Devamlı bir yerlere bir baskı, devamlı bir yerlerden bir şey koparmanın derdine düştüler. Çalışarak, kazanarak değil. İnsanları kıskırtarak, insanlardan bir şeyleri zorla alarak...Bu bölgelere gelen insanlar, oradaki insanların yaşam tarzlarını buraya yansıtmaya çalışır... Yani kendilerini bir türlü adapte edemiyorlar buldukları bölgeye. Ayıptır yani...Zaten çoklar, zaten geliyorlar. Son bir ay içerisinde belki daha da çoğalmaya başladılar. Çünkü uzak ilçelerde olanlar da artık burayı tanımaya başladılar. Yani daha çok mülteciler birbirlerini tanıyor şu an. Ve sanki yerli halkmış gibi davranıyorlar. Zaten devletin verdiği imkânlar da ortada

Görüşmeciler arasında gözlemlediğimiz “bir yer olarak mekânı kaybetme” kaygısı üzerinden şekillenen mülteci karşıtlığı, böyle bir tehdit algısını canlı tutan Türkiye’ye özgü ve Suriyeli göçünü aşan tarihsel ve güncel ideolojik süreçlerle bağlantılı olarak anlaşılabilir. Bu bağlamda en temelde sorgulanması gereken meselelerden birisi gerek Kürt gerekse de Alevi görüşmecilerin, yaşadıkları mekânları, “tutmaları ve korumaları” gereken birer yer olarak algılamalarına yol açan süreçlerdir. Kürt görüşmeciler için

Torbalı’da çoğunlukta oldukları bir mahallenin, Aleviler için bir mahallenin belirli bir alanı veya başlı başına bir il veya kasabanın, kaybetme tehlikesi ile karşı karşıya oldukları bir yer olarak tasavvur edilmesinde bu iki kesimin egemen devlet anlayışı ve hakim toplumsal/kültürel anlayışla girdikleri tarihsel olarak ihtilafli ilişkinin ve bunun şekillendirdiği belleğin payı göz önüne alınmalıdır.³ Bu her iki kesim için de azınlıkta oldukları şehirlerin belirli mahalle veya semtlerini kendi aralarındaki dayanışma ilişkilerini ördükleri ve sahiplendikleri yaşam sahalarına dönüştürmeleri ve buraları kaybetme endişesi taşımaları yeni değildir (Kılıçaslan, 2016; Özkul, 2015). AKP’nin özellikle Suriye politikası sonrasında ortaya çıkan yeni gerilim noktaları ise alan çalışmasından aktardığımız anlatıların da gösterdiği gibi bir yer olarak mekânı” kaybetme endişesine yeni boyutlar eklemiş gözüküyor. Torbalı’da “asfaltın öbür tarafında” yaşayan bir Kürdün, mahallesine yerleşmiş olan Suriyeli mültecileri, kendi “yerine” yönelik “bir siyasal tehdit” olarak kodluyor olmasında Türkiye’nin Suriye savaşının seyrinde bu ülkedeki Kürt siyasal oluşumuyla girdiği karşıtlık ilişkisinin oluşturduğu ideolojik arka-planın olası payını düşünmek gerekir. Benzer şekilde, kimi Alevi görüşmecilerde ortaya çıkan Suriyeli mültecilerle Sünni temelli siyasal İslam arasında kurulan denklik ilişkisinde ve bununla perçinlenen “yer kaybı” kaygısında AKP’nin Suriye politikası ve Suriyeli mülteciler bağlamında geliştirdiği Osmanlıcı vurguların olası payını hesaba katmak elzemdir.

Alan çalışmasının bir diğer sahası Işıkkent ayakkabıcılar sitesindeki işçiler arasında bir “yer olarak mekânın kaybı” hissinde ise doğrudan gündelik yaşamı etkisi altına alan iktisadi değişim daha belirgin bir rol oynuyordu. Suriyelilerle aynı atölyelerde çalışan Türk ve Kürt işçilerin algısı, başat olarak, Suriyeli mültecilerin sektörde yoğun bir şekilde istihdam edilmeye başlamasıyla ortaya çıkan reel ücretlerde yaşanan düşüş, işten çıkarmanın kolaylaşması ve patronlar karşısında pazarlık gücünün ve işgücü değerinin düşmesi üzerinden dile getiriliyordu. Burada özellikle 1990’lı yılların ilk yarısında zorunlu göç sonucunda İzmir’e yerleşen Kürt işçiler arasında Suriyeli mültecilerle “ortak bir kaderi” paylaşıyor olmaktan gelen dayanışmacı ve empatik bir tutum ile onların gelmesiyle ücretler yanında işyerinde yıllar içerisinde elde ettikleri kolektif gücün aşınmasından kaynaklanan bir “içerleme” (‘ressentiment’) arasında salınan ikircikli bir tutum göze çarpıyordu.

Burada halihazırda kayıt dışı ve sigortasız çalışmakta olan işçiler için Işıkkent, enformel mekânizmalarla da olsa yıllar içerisinde geliştirdikleri dayanışma ilişkileri, örgütlenmeler ve firma sahibi ya da dağıtımçı patronlarla yapılan bir takım zımnî antlaşmalarla kendilerinin biçimlendirmede pay sahibi oldukları

bir mekânı ifade ediyordu. Türk işçilerin yanı sıra önemli bir kesimini zorunlu göçle İzmir’e yerleşmiş olan Kürtlerin ve aynı zamanda Romanların oluşturduğu çalışanlar arasında üretim atölyesinin sahipliği, zanaata hakimlik ve deneyim gibi faktörler üzerinden biçimlenmiş bir hiyerarşi söz konusuydu. Öte yandan bir firmanın ya da bir fabrikanın kayıtlı ve sabit ücretli bir çalışanı olmayıp, gelirin firmalardan alınan siparişler üzerinden temin edilmesine dayalı daha özerk ve esnek bir çalışma hayatının varlığı Işıkkent içerisindeki hiyerarşik ilişkiler düzeninin “yerinden” idaresini mümkün kılıyordu. Yani, burada çalışma hayatına dair gayri-resmi kurallar “içeriden”, emek süreçlerine farklı konumlardan da olsa bizzat katılan işçiler tarafından şekillendirilmişti. 1980’li yıllarda buradaki işçiler tarafından kurulan Ayakkabı İşçileri Derneği bu ilişkiler sisteminin kurumsal çıktılarında biriydi. Dernek, Işıkkent’teki iş ilişkilerine dair gündelik sorunlarını çözme ve firma sahipleriyle pazarlık yürütme gibi işlevleri üstlenen bir misyon yüklenmişti. Derneğin eski yöneticilerinden birisi, kendisiyle yaptığımız görüşmede kurumun Suriyeli işçilerin gelmesiyle ortaya çıkan ücret rejimindeki değişikliğe müdahale gücünün olmadığından ve eski iş ilişkileri sisteminin bozulduğundan ve zanaata verilen değer azaldığından yakınıyordu.

Işıkkent’teki atölyelerin bu özerk yapısı başka iş kollarında ayrımcılık ve dışlanma endişesi taşıyan özellikle Kürt işçilerin buradaki çalışma sahasını kendi kimlikleri ile var olabilecekleri, kendi aralarındaki dayanışma ilişkilerini daha rahatlıkla öğreebilecekleri bir “yere” dönüştürmelerini mümkün kılmış gözüküyordu. Bir işçi Işıkkent’in buradaki işçiler için anlamını şu şekilde ifade etmişti

Türkiye’de baktığında bu tür işlerde çalışan insanların %80’i, %90’ı kimlik problemi olan insanlar. Romanlar, Kürtler, Araplar... Bunların bir mülkü yok; Ege’nin çevresinde bağ bahçe, arazi tarlası yok. Bu dükkanları kiralayıp, böyle köhne yerlerde, kimse müdahale etmeden, kendi kültürleriyle, kendi dilleriyle, kendi inançlarıyla böyle küçük küçük yerlerde çalışmayı tercih ediyorlar. Onlar da böyle rahat ediyor. Öbür türlü büyük atölyelerde yaşadığın zaman işte güven problemi var; sana bakış açısında problem var. Öyle yerlerde senin ürettiğin, senin zanaatın, mesleğe katkından dolayı değil de senin kimliğin üzerinden, senin rengin üzerinden bir tür müdahaleler yapıyor.

İş bulabilen bulabiliyor. Gidiyor belediyeye başvuruyor, fabrikaya gidiyor. Sözleşmeli, geçici bulabiliyor. Mesela ben 25

yıldır bu meslektydim. İki senedir mesleği bırakmıştım. İki sene ben sahilde midye sattım. Kendime kavga dövüş yer buldum. Gittiğin yerde kafeterya “satma burada” diyor. Biz de diyoruz “ekmeğimizi kazanıyoruz abi”. Ben iki sene zorladı bizi. Baktım olmuyor; döndüm.

Suriyeli işçilerin atölyelerde istihdam edilmeye başlamasıyla önceden belirli gayrı-resmi kurallara tabi olan “çift başı” ücretler ve çalışma koşullarının tamamen kuralsızlaşması sadece ekonomik bir gerilemeyi değil aynı zamanda kendilerinin saydıkları bir yerin ellerinden alınması anlamına geliyordu. Buradaki işçiler her ne kadar benimsedikleri sol siyasal perspektif gereğince mültecilerin birer savaş mağduru olduklarını ve ekonomik gerilemenin asıl sorumlusunun patronlar olduğunu teslim etseler bile yaşadıkları iktisadi kayıp ve buna eşlik eden yer kaybı endişesi Suriyeli mültecilere yönelik algının asıl belirleyicisi olarak öne çıkıyordu.

Suriyelilerin geldiği dönem bugüne kadar bize en fazla iş gelen dönem. Ama kazanç yönünden de en kötü dönem bizim açımızdan. İşçi fazlalığı olduğu için, patronların işine de onlara iş vermek geldiği için adet başına fiyatları aşağı çekti. Rekabeti oluşturdu. Mesela biz bunu Suriyeliler gelmeden önce 5 liraya yapıyorsak şu anda 3 liraya yapıyoruz. Üretim adet yönünden fazla; ama işçi fiyatları düştü... İlk zamanlar Suriyelilere mağdur gözüyle bakılıyordu. Ama kendi zarar görmeye başlayınca fikirler değişti. Kendi kazancı düştü çünkü. Bu işi bırakıp terk edip gidenler de oldu; çünkü iş ortamı olumsuz şekilde ilerliyordu.

Ya bu bizim de başımıza gelse, biz de Yunanistan’da mülteci olsak, biz de mecbur bir lokma ekmek için çalışırız yani. Yapacak bir şey yok. Patronların fırsatçılığında ötürü de böyle oldu. Tabi asıl onların gelişiyse böyle oldu. Yani şimdi ne yapsak boş yani. Bir iş bulabilsek bırakıp gideceğiz yani yapmayacağız. Yıllarımızı verdik. Yirmi senedir ben bu meslektyim. Sigortalı bir iş bulsam bırakıp gideceğim yani.

Yani benim öfkem aslında patronlara yönelik bir öfke. Ama böyle de olduğu zaman insan zihniyeti, yani bilmiyorum onlara da kızılıyorsun. Şimdi mesela kaç sene oldu artık kendilerini topladılar... Senin düşündüğün şeyleri mesela onlar

düşünmeyebilir. Ya onlar çok rahatlarına düşkünler. İnsani yönleri zayıf.

Çalışma biçimleri tuhaf. Şimdi Cumartesi günleri burada oturuyor adam yolun ortasında nargile içiyor, kahve içiyor. Biz diyoruz ki, “Savaştan gelmiş”. Ama bunlar burada nargile içiyor.” Ama onların kültürü farklı.

Suriyelilerle anlaşırken kamp var ya, hepsinin kampta kalması lazım. Bütün ihtiyaçlarının giderilmesi lazım. Normalde öyle olması lazım. Yani gidenin nereden geldiği belli değil. Hayatın içine salmayacaksın yani

2011’den itibaren Suriyeli istihdamı ile ücret ve çalışma koşullarının geriye gittiğinden yakınan işçiler bu koşulları protesto amaçlı olarak ve sigortalı çalışma talebiyle biri 2013 Mayıs diğeri de 2017 Ekim’inde iş bırakma ve yürüyüş gibi yöntemleri içeren iki ayrı eylem organize ettiler. Daha çok sitedeki sol politik eğilimli işçilerin örgütlemeye çalıştığı 2017’deki eylemler, ücretlerin herkes için belirli bir düzeyin altına düşmemesi talebi ile Suriyeli işçileri de kapsamayı amaçlıyor ve onları da eylemlerine çağırıyordu. Söz konusu protesto gösterilerinden kısa bir süre sonra ziyaret ettiğimiz sitede yaptığımız görüşmeler, her ne kadar Suriyeli işçilerden de belirli düzeyde bir katılım olsa da eylemlerin yeterince bir etki yaratacak kitleselliğe ulaşamadığı bilgisini sunuyordu. Bunda hem Suriyeli sığınmacıların güvenlik güçleri ile karşı karşıya gelme ve böylelikle de geçici koruma kapsamından çıkarılma korkusu hem de “yerli” işçilerin Suriyelilerin de bir parçası olduğu bir eyleme katılmakta yaşadıkları tereddüt rol oynamış gözüküyordu. Genç bir Kürt işçi eylemler karşısındaki pozisyonunu şu şekilde dile getiriyordu:

Valla eylemler hiç işe yaramadı. Ben bilerek katılmadım. Suriyeliler başlattığı için katılmadım. Ben onlardan mustaribim zaten. Bu işi üç liraya dikiyorum şimdi. Normalde onlar olmasa ben bu işi beş- altı liraya dikerdim. Ben zaten onlardan mustaribim. Neden onların eylemine katılayım ki? Benim şu anda bulunduğum durumu onlar bana yaşıyor. Geldiler burada bağırdılar çağırdılar “çıkın” diye. Baktım hepsi Suriyeli. Çıkmadım.

Suriyeli mültecilerin iş süreçlerine dahil edilmesiyle ortaya çıkan ücret rejiminde ve çalışma ilişkilerinde ortaya çıkan değişim ve buna eşlik eden

“yer kaybı” endişesinin kolektif bir eylemliliğe ket vuracak düzeyde bir Suriyeli karşıtlığına dönüşebiliyor olması önemlidir. Zira bu durum, özellikle kayıt dışı istihdamın yaygın olduğu bazı sektörlerdeki sınıf ilişkilerinin ve sınıf kimliğinin önümüzdeki dönemlerde Suriyeli mülteciler ile yerli işçiler arasındaki ilişkilerin niteliğini hesaba katan yeni bir açıyla değerlendirilmesi gerektiğini işaret eder.

Öte yandan daha önceki örnekler için de söylediğimiz gibi bu ilişkileri ve işçiler arasında da yaygınlığı gözlemlenebilen Suriyeli karşıtlığını bir “etnik ve ırksal ilişkiler” çerçevesine sıkıştırmamak gerekir. Her ne kadar Işıkent örneğinde Suriyeli mültecilere yönelik tepki işçilerin hayatlarını doğrudan etkileyen iktisadi sonuçların belirleyiciliğinde ortaya çıkıyor olsa da, bu tepkinin aldığı somut biçim diğer alanlarda olduğu gibi Türkiye’deki genel siyasal ve ideolojik süreçlerin etkisini taşıyor. Yukarıda sunduğumuz Kürt işçilerin anlatılarında da ortaya çıkan Işıkent’teki üretim mekânının bir “yer” olarak benimsenmesinin kendisi de bu yerin kaybına yönelik endişeler de Türkiye’deki Kürt meselesiyle ilişkili boyutları içinde barındırması açısından salt güncel bir iktisadi reaksiyon değil aynı zamanda kökenleri Suriyeli mülteci göçünün öncesine götürülmesi gereken politik bir kaygının ürünüdür. Işıkent, buradaki Kürt işçiler için sadece para kazandıkları herhangi bir iş yeri değil, başka sektörlerde yaşayabileceklerini düşündükleri yalıtılma endişesine karşı kentteki tutunma alanlarından birine dönüşmüştür. Bu yalıtılma endişesi ve kent hayatı içerisinde “kolektif” bir tutunma arayışı ise böyle bir eğilimi özellikle Kürtler için ortaya çıkaran yapısal sorunun, yani bütün olarak Kürt meselesinin yarattığı siyasal ve toplumsal sorunlarla birlikte düşünölmek durumundaadır.

Politik bir mesele ile ilişkili bir şekilde “yere” dönüşen bir mekânda, “yerin kaybedileceğine” yönelik endişe politik ve ideolojik anlamlandırmalarla yüklö olmak durumundaadır. Keza, buradaki Kürt işçiler için Suriyeli mülteciler sadece rakip bir iş gücünden daha fazlasını, siyasal iktidarın özel olarak kendileri aleyhine tercih ettiğı bir topluluğı ifade etmektedir. Konuştuğumuz işçilerin bir kısmı devletin patronları Suriyeli çalıştırmaya özellikle teşvik ettiğini, patronların da bundan cesaret aldığını ve hem devletin hem de patronların kendilerine göre daha itaatkâr Suriyeli işçileri özellikle istediğini vurguluyorlardı. Suriyeli işçiler, onlar için, kendilerinin tersine, siyasal iktidar ile uyum içinde olmayı gözeten ve bu sayede onlar tarafından kayrılan ve kendilerinin aleyhine politik amaçlarla araçsallaştırılan bir topluluğı ifade ediyordu.

Suriyeliler taktik yapıyor. Diyor ki biz mağduruz, savaştan kaçtık geldik. Türkiye’de de demokrasi var; hani bu demokrasi nerede? Bizi neden vatandaş yapmıyor? Ya şimdi neredeyse Kürtleri vatandaşlıktan çıkaracaklar; onlar orada vatandaş olacağım diye uğraşiyor. Boşluk gördü mü doldurmaya çalışıyor.

....

Suriyeliler talepleri için bizimle hareket etmiyor. Onlar sisteme entegre olmaya çalışıyor... Şimdi biz Almanya’ya gitsek oturma almadan dükkan açma şansımız var mı? Fakat Türkiye’de Suriyelilere böyle bir kısıtlama yok. Hatta ön ayak oluyorlar dükkan açsınlar diye... “Devlet politikası bu” dedi, vali yardımcısı buraya geldiğinde. Kaydı kuydu olmayan dükkanlar açıyorlar. Pastanecileri de var; dönercileri, berberleri var.

...

Suriyelilerin kendi yemek satılan yerleri var. Hiçbir Suriyeli onun dışında bir yerde yemez; başka bir yerden alışveriş yapmaz, gider Suriyelinin olduğu yerden alışveriş yapar. Biz gitsek Suriyeli atölye sahibinde iş istesek bize vermez. Der ki “ben yabancıya iş vermiyorum”. Bizi yabancı olarak görüyor yani burada. İşin bir de bu yanı var.

...

Patron kimi sever? Ucuz, sesini çıkarmayan, itiraz etmeyen işçiyi sever. Şimdi böyle bir kitle de gelmişse buraya, sesi çıkmayan, her türlü koşulda çalışabilen; işte onlarla bizi tehdit ediyorlar. Diyorlar ki kurallara uymazsanız dışarıda 50 kişi bekliyor; 100 kişi bekliyor. Bu sefer sen de ne yapıyorsun, patronun bütün şartlarına uyuyorsun. Sen de mecbur uyuyorsun.... Suriyelilerin gelmesiyle sırf patronlar değil devlet de kendini daha güçlü hissediyor.. Hatta Avrupa’yı tehdit ediyor; “salarım” diyor üstüne. Avrupa’ya diyor ki “ben baskıcı yasaları devam ettiririm; sen bana dayatırsan diyor Suriyelileri salarım üstüne”. Bunu devlet yapıyor; bunu gören patronlar da bundan besleniyor.

Yukarıdaki alıntılarda “devletin” Suriyeliler sayesinde kendileri karşısında daha güçlü olduğuna, Suriyelilerin devlet ve sermaye karşısında kendilerine kıyasla daha edilgen ve dirençsiz olduğuna yönelik vurgular Kürt işçiler arasındaki Suriyelilere yönelik tepkinin göçmen nüfusu çeken salt bir “ekonomik tehdit

algısıyla” (Betz, 1994: 88-90) sınırlı kalmayıp politik ve ideolojik kaygılarla biçimlenen bir “yer kaybı” endişesiyle bütünleşmiş olduğunu göstermektedir. Bu durum, yazı boyunca ortaya koyup çözümlediğimiz diğer sahalardaki diğer örnekler gibi, Türkiye’deki Suriyeli karşıtlığının “Suriye göçünü” önceleyen ve onu aşan siyasal ve ideolojik temellerle bir arada değerlendirilmesi gerektiğine işaret ediyor.

Sonuç

Türkiye’de Suriyeli mülteci karşıtı tutum ve tepkileri salt hızlı bir göçmen akınına yönelik zenofobik bir reaksiyon olarak değerlendirmek ya da bu tepkileri sadece kökleri derinlere uzanan bir Arap düşmanlığına ya da “yabancı düşmanlığına” indirgemek bu karşıtlığın özgül ideolojik ve siyasal zeminlerini gözden kaçırmaya yol açabilir. Özellikle AKP iktidarına muhalif kesimlerde Suriyeli karşıtlığı kendisini belirli anlam ve sembollerle yüklü “temsil mekânının” ve kendi yerel özgüllükleriyle sahiplenilen “bir yer olarak mekânın” kaybı endişesi ile bütünleşerek ifade etmektedir. Gerek temsil mekânının gerekse de yer olarak mekânın kaybı endişeleri ise içerisinde bir bütün olarak Türkiye ölçeğini ilgilendiren ve AKP döneminde yoğunlaşmış siyasal ve ideolojik kaygıların ve taraflaşmaların izini taşımaktadır. İzmir’in dört sahasında gerçekleştirdiğimiz etnografik alan çalışmasının gösterdiği gibi kent yaşamı içerisinde Suriyeli karşıtlığı, kişilerin Türkiye’deki ideolojik ve politik süreçlerden nasıl etkilendiklerine, buna mukabil yaşadıkları ve çalıştıkları mekânla kurdukları ilişkinin niteliğine göre farklı biçimler alabilmektedir. Bunu söylerken İzmir’deki Suriyeli karşıtlığının diğer kentlere göre daha yoğun olduğuna dair bir “nicel” farktan değil söz konusu karşıtlığın İzmir’deki mekânsal ve toplumsal ilişkiler ve bu ilişkiler içerisinde bu şehirde yaşayanların konumları tarafından dolayımınarak özgül biçimler alabildiği savlanmaktadır. Bu açıdan Suriyeli karşıtlığı tek-biçimli ve türdeş bir “göçmen karşıtlığına” indirgenemez; bu karşıtlığın güncel görünüşleri onu besleyen siyasal ve ideolojik zeminle birlikte düşünülmelidir. Bu siyasal ve ideolojik zeminin şekillenmesinde modern Türkiye tarihinin bütününü ilgilendiren ulusal kimliğin ayırt edici öğelerinin ne olduğuna dair ihtilaflar ve bununla ilişkili Alevi ve Kürt meselesi gibi kadim sorunlar kurucu bir rol oynasa da son dönemlerde tüm bu başlıklarda gerçekleşen sarsıcı değişimler özel olarak değerlendirilmeyi hak etmektedir. Zira, siyasal iktidarın İslamcı-milliyetçi toplum projesi Suriye iç savaşı sürecinde benimsenen dış politika anlayışına ve Suriyeli mülteciler ile ilgili geliştirdiği söylem ve politikalara özel bir anlam yüklemiş durumdadır. Bu açıdan Suriyeli mültecilere yönelik benimsenen tutum ve tepkiler söz konusu ideolojik projeye girilen ilişkinin niteliğiyle ilişkili olarak farklı biçimler alabilmektedir. Suriyeli mültecilerin

kent yaşamı içerisindeki somut etkileri “Suriye ve mülteci meselesine” siyasal iktidar tarafından yansıtılmış olan İslamcı-milliyetçi proje karşısında benimsenen tavırla dolayım olarak anlamlandırılmakta ve böylelikle de basit bir “göçmen karşıtlığı” aşan bir siyasal tavra dönüşebilmektedir. Bu durum, Suriyeli mülteci karşıtlığının önlenmesine yönelik stratejiler geliştirilirken bu karşıtlığı besleyen siyasal ve ideolojik zeminlerin göz önüne alınması gerektiğine işaret etmektedir.

DİPNOTLAR

- 1 Bazı araştırmalar, 2018 itibariyle Işıkkent’teki işgücünün %60’ının Suriyeli sığınmacılardan oluştuğunu tahmin etmektedir (ICG, 2018: 6).
- 2 Gülay Kılıçarslan’ın İstanbul’da Kanarya ve Bayramtepe Mahallesi’nde İstanbul’a zorunlu göç nedeniyle yerleşen Türkiyeli Kürtler ile Suriye’den gelen sığınmacı Kürtler arasındaki mekânsal ve toplumsal ilişkileri incelediği alan çalışması da Kürtler arasındaki “yer kaybı endişesine” çarpıcı gözlemlerle değiniyor (Kılıçarslan, 2016). Kılıçarslan’ın çalışması bu endişenin bu mahalleleri sahiplenen Kürtler arasında, Suriye’den gelen Kürtlere yönelebildiğini göstermesi açısından ilginçtir. Diğer yandan Kılıçarslan’ın makalesinden, bu iki Kürt grubu arasındaki etno-politik ortaklığın bu yer kaybı endişesinin bir “sığınmacı” karşıtlığına dönüşmesini engelleyen sınırlar çektığı anlaşılıyor.
- 3 Şule Can’ın Hatay kent merkezinde (Antakya’da) yaptığı çok önemli veriler sunan etnografik araştırması söz konusu “yer kaybı” endişesinin burada nüfusun neredeyse yarısını oluşturan ve Türkiye’nin Suriye savaşı boyunca Sünni isyancı grupları desteklemesinden rahatsız olan Arap Alevileri arasında oldukça keskin bir şekilde ortaya çıktığını gösteriyor. Can’a göre Suriye savaşı ve sığınmacı akışıyla birlikte kent içerisindeki mevcut politik/ideolojik ayırım çizgileri koyulaşmış, buradaki Arap Alevisi nüfusunun “devlet otoritesinin” kavrayış biçimlerinde ciddi kırılmalar ortaya çıkmıştır. Can’a göre buradaki Arap Alevileri’nin sığınmacılara yönelik tepkisini salt bir “göçmen karşıtlığı” olarak değil Türkiye içerisindeki siyasi süreçleri ilgilendiren siyasallaşmış bir etno-dinsel gerilim olarak okumak gerekir (Can, 2017). Hem bir sınır kenti olması hem de özgül demografik ve tarihsel özellikleriyle Hatay’daki Suriyeli mülteci meselesi kendine özgü siyasal ve ideolojik boyutlar kazanmış olsa da İzmir’deki alan çalışmamızdan aktardığımız görüşme notları söz konusu ideolojik ve siyasal zeminin Türkiye’nin bütünü ve farklı kesimler için de hesaba katılması gerektiğini gösteriyor.

KAYNAKÇA

- Agnew, J. (2014). *Place and Politics*, (London: Routledge).
- Akgündüz, Y.E, Berg, M.V ve Hassink, W. (2015). *The Impact of Refugee Rises on Host Labor Markets: The Case of the Syrian Refugee Crisis in Turkey*, Institute for the Study of Labor, (Utrecht).
- Baban, F., Ilcan, S.ve Rygiel, K. (2017). “Syrian Refugees in Turkey: Pathways to Precarity, Differential Inclusion, and Negotiated Citizenship Rights”, *Journal of Ethnic and Migration Studies*,(Cilt:43, Sayı.1)41-57.
- Bakiner, O. (2015). “Is Turkey Coming to Terms with its Past? Politics of Memory and Majoritarian Conservatism”, *Nationalities Papers*, (Cilt:41, Sayı.5)691-708.
- Betz, G.H. (1994). *Radical Right-wing Populism in Western Europe* (London Palgrave Macmillan).
- Can, Ş. (2017). “The Syrian Civil War, Sectarianism and Political Change at the Turkish–Syrian Border”, *Social Anthropology*,(Cilt:25, Sayı.2)174-189.
- Canefe, N. (2016). “Management of Irregular Migration: Syrians in Turkey as Paradigm Shifters for Forced Migration Studies”, *New Perspectives on Turkey*, (Cilt:54) 9-32.
- Clarke, J.ve Newman, J. (2017). “People in This Country Have Had Enough of Experts’: Brexit and the Paradoxes of Populism”, *Critical Policy Studies*,(Cilt:11, Sayı.1)101-116.
- Çevik S. ve Sevin, E. (2017). “A Quest for Soft Power: Turkey and the Syrian Refugee Crisis”, *Journal of Communication Management*,(Cilt:21, Sayı.4)399-410.
- Danış, D. (2016).“Konfeksiyon Sektöründe Küresel Bağlantılar: Göçmen İşçiler, Sendikalar ve Küresel Çalışma Örgütleri”, *Alternatif Politika*, (Cilt:8, Sayı.3)562-586.
- Del Carpio, X.V ve Wagne, C.M. (2015). *The Impact of Syrian Refugees on the Turkish Labor Market: Policy Research Working Paper*, World Bank Group, (Washington).

- Demirtaş-Milz, N. (2010). “Neoliberal Zamanlarda İzmir ve İzmirlilik Tahayyülleri”, Yıldırım, D. ve Haspolat E. (Der.), *Değişen İzmir’i Anlamak* (Ankara: Phoenix): 403-435.
- Doğanay, Ü. ve Keneş, H. Ç. (2016). “Yazılı Basında Suriyeli ‘Mülteciler’: Ayrımcı Söylemlerin Rasyonel ve Duygusal Gerekçelerinin İnşası”, *Mülkiye Dergisi*, (Cilt:40, Sayı.1) 143-184.
- Duruel, M. (2017). “Suriyeli Sığınmacıların Türk Emek Piyasasına Etkileri: Fırsatlar ve Tehditler”, *Uluslararası Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, (Cilt:3, Sayı.2) 207-22.
- Erdoğan, M. (2014). *Syrians in Turkey: Social Acceptance and Integration Research*, Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi, (Ankara).
- Ergin, M. ve Karakaya, Y. (2017). “Between Neo-Ottomanism and Ottomania: Navigating State-Led and Popular Cultural Representations of the Past”, *New Perspectives on Turkey*, (Cilt:56) 33-59.
- Ertan E., Akyol, A. E., Salman, C., Pınar, E., Gümüştan, İ., Mısırlı, K. Y., & Mutlu, P. (2017). *Suriyeli Sığınmacıların Türkiye’de Emek Piyasasına Dahil Olma Süreçleri ve Etkileri: İstanbul Tekstil Sektörü Örneği*, (İstanbul: Birleşik Metal-İş Yayınları).
- Getmansky, A, Sınmazdemir T. ve Zeitzoff, T. (2018). “Refugees, Xenophobia, and Domestic Conflict: Evidence from a Survey Experiment in Turkey”, *Journal of Peace Research*, (Cilt: 20, Sayı.10) 1-17.
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM) (2018). “Temporary Protection Statistics”, Erişim adresi: http://www.goc.gov.tr/icerik6/temporary-protection_915_1024_4748_icerik, (Görüntülenme tarihi: 06.06.2018).
- Guibernau, M. (2010). *Migration and the Rise of the Radical Right: Social Malaise and the Failure of Mainstream Politics*, (London:Policy Network).
- Hale, W. (2015). “Turkey’s Domestic Politics, Public Opinion and Middle East Policy”, *Palgrave Communications*, (Cilt:2, Sayı.1) 1-8.

- International Crisis Group (ICG) (2018). “Turkey’s Syrian Refugees: Defusing Metropolitan Tensions”, Erişim adresi: <https://www.crisisgroup.org/europe-central-asia/western-europemediterranean/turkey/248-turkeys-syrian-refugees-defusing-metropolitan-tensions> (Görüntülenme tarihi: 29.02.2018).
- İçduygu, A. ve Diker, E. (2017). “Labor Market Integration of Syrian Refugees in Turkey: From Refugees to Settlers”, *The Journal of Migration Studies*, (Cilt:3, Sayı.1) 12-35.
- Kaya, A. (2016). “Syrian Refugees and Cultural Intimacy in Istanbul: ‘I Feel Safe Here!’”, Robert Schuman Centre for Advanced Studies, (Research Paper No. RSCAS 2016/59), Erişim adresi: <https://ssrn.com/abstract=2870516> (Görüntülenme tarihi: 27.02.2018).
- Kaya, A. (2015). “Islamisation of Turkey under the AKP Rule: Empowering Family, Faith and Charity”, *South European Society and Politics*, (Cilt:20, Sayı.1) 47-69.
- Kılıçaslan, G. (2016). “Forced Migration, Citizenship, and Space: The Case of Syrian Kurdish Refugees in Istanbul”, *New Perspectives on Turkey*, (Cilt:54) 77-95.
- Koca, B. T. (2016). “Syrian Refugees in Turkey: From ‘Guests’ to ‘Enemies’?”, *New Perspectives on Turkey*, (Cilt:54) 55-75.
- Lefebvre, H. (1991). *The Production of Space* (Oxford: Blackwell) (Çev. D. Nicholson Smith).
- Lordoğlu, K. ve Aslan, M. (2016). “En Fazla Suriyeli Göçmen Alan Beş Kentin Emek Piyasalarında Değişimi: 2011-2014”, *Çalışma ve Toplum*, (Cilt:49, Sayı.2) 789-808.
- Massey, M. (1994). *Space, Place and Gender*, (Minneapolis: University of Minnesota Press).
- Massey, M. (1995). “Places and Their Pasts”, *History Workshop Journal*, (Cilt:39) 182-192.

- Memişoğlu, F. ve Ilgit, A. (2017). “Syrian Refugees in Turkey: Multifaceted Challenges, Diverse Players and Ambiguous Policies”, *Mediterranean Politics*, (Cilt: 22, Sayı.3) 317-338.
- Merrifield, A. (1993). “Place and Space: a Lefebvrian Reconciliation”, *Transactions of the Institute of British Geographers*, (Cilt:18, Sayı.4) 516-31.
- Nielsen, S. Y. (2016). “Perceptions Between Syrian Refugees and Their Host Community”, *Turkish Policy Quarterly*, (Cilt:15, Sayı.3) 99-106.
- Ozkul, D. (2015). “Alevi ‘Openings’ and Politicization of the ‘Alevi issue’ During the AKP Rule”, *Turkish Studies*, (Cilt:16, sayı.1) 80-96.
- Pedro, J. A, Yang, J. ve Inan, O. K. (2016). “What are the Impacts of Syrian Refugees on Host Community Welfare in Turkey? A Subnational Poverty Analysis”, *Policy Research Working Paper*, World Bank Group, (Washington, DC).
- Polat, R. K. (2018). “Religious Solidarity, Historical Mission and Moral Superiority: Construction of External and Internal ‘Others’ in AKP’s Discourses on Syrian Refugees in Turkey” *Critical Discourse Studies* (Cilt:15, Sayı.5) 500-516.
- Salmela, M. ve Von Scheve, C. (2017). “Emotional Roots of Right-Wing Political Populism”, *Social Science Information*, (Cilt:56, Sayı.4) 567-595.
- Saraçoğlu, C. (2018). “The Syrian Conflict and The Crisis of Islamist Nationalism in Turkey”, *Turkish Policy Quarterly*, (Cilt:16, Sayı.4) 17-26.
- Saraçoğlu, C. ve Demirkol, Ö. (2015). “Nationalism and Foreign Policy Discourse in Turkey under the AKP Rule: Geography, History and National Identity”, *British Journal of Middle Eastern Studies*, (Cilt:42, Sayı.3) 301-319.
- Tumen, S. (2016). “The Economic Impact of Syrian Refugees on Host Countries: Quasi-Experimental Evidence from Turkey”, *American Economic Review*, (Cilt:106, Sayı.5) 456-460.

United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR) (2018). “UNHCR-Turkey: Key Facts and Figures”, Erişim adresi: <https://data2.unhcr.org/en/documents/details/64191> (Görüntülenme tarihi: 15.05.2018).

World Food Programme (WFP) (2017). “Social Cohesion in Turkey: Refugee and Host Community Online Survey”, Erişim adresi: <https://www.wfp.org/content/turkey-social-cohesion-refugee-host-community-online-survey>, (Görüntülenme tarihi: 08.12.2017)

Yıldız, A.ve Uzgören, E. (2016). “Limits to Temporary Protection: Non-camp Syrian refugees in İzmir, Turkey”, *Southeast European and Black Sea Studies*, (Cilt:16, Sayı. 2) 195-211.